

dCIDOB 102.

Tràfic de persones: els nous esclaus.

Tràfic de persones: el Sud-est Asiàtic.

Escenaris del tràfic: més enllà de la indústria del sexe.

Lance Bonneau

Tràfic de persones: el Sud-est Asiàtic

Escenaris del tràfic: més enllà de la indústria del sexe

Lance Bonneau Senior Programme Development Officer,
Oficina Regional de l'Organització Internacional per a les Migracions
(OIM), Bangkok

El Sud-est Asiàtic és considerat sovint com un *planter* del tràfic d'éssers humans, i certament, pel que fa a la magnitud, l'abast i l'envergadura dels escenaris del tràfic d'éssers humans existents a la regió, la descripció és adequada. Tanmateix, malgrat el caràcter dubtós d'aquesta distinció, la regió és també una de les més dinàmiques i progressistes pel que fa al fet de definir una resposta davant d'aquest problema.

Tot i que no disposem d'estadístiques definitives sobre el nombre de víctimes, a causa en part de la naturalesa clandestina del delictes i la manca d'una metodologia coherent per a la recollida de dades, es calcula que el nombre de persones objecte de tràfic a l'interior i a l'exterior de la regió arriba ben bé a desenes, o fins i tot potser a centenars de milers d'individus, i la gamma d'abusos relacionats amb el tràfic d'éssers humans comprèn tot l'espectre de la definició que en dóna el Protocol de les Nacions Unides sobre el tràfic d'éssers humans¹. La regió en conjunt pot considerar-se com una regió d'origen, de trànsit i de destinació, i molts dels funcionaris d'alguns països, particularment Tailàndia i Cambodja, es refereixen als seus països simultàniament com a països d'origen, de trànsit i de destinació. El tràfic d'éssers humans afecta principalment dones i nens, però cada cop es té coneixement de més casos que apunten a l'existència d'un tràfic d'homes destinats a cobrir llocs de treball, particularment a les indústries pesqueres.

El fenomen del tràfic d'éssers humans certament no és nou a la regió, i indubtablement els abusos i l'explotació relacionats amb aquesta mena de tràfic a la regió del Sud-est Asiàtic són molt anteriors a la gran atenció que s'ha prestat al tema a finals del segle XX i en el període immediatament posterior a

la ratificació de la Convenció de les Nacions Unides contra la delinqüència organitzada transnacional i del seus protocols addicionals. Tanmateix, si bé durant la dècada dels noranta l'atenció relativa al tràfic d'éssers humans a la regió es va centrar sobretot en el tràfic de ciutadans del Sud-est Asiàtic per obligar-los a prostituir-se, com fou el cas sovint citat de les dones tailandeses objecte de tràfic i destinades al Japó o a diversos països occidentals, en anys recents hem assistit a una ampliació del focus d'atenció cap a una visió del tràfic d'éssers humans que inclou el tràfic interior i altres formes d'explotació. Igualment, amb el canvi dels paradigmes socioeconòmics a la regió, hem assistit a un augment evident del tràfic d'éssers humans a l'interior de la regió, paral·lelament als fluxos de migració² irregulars i als canvis produïts en els models de migració laboral, que es caracteritzen per un increment notable en la migració intraregional (OIM, 2005).

Precondicions per a l'explotació

Així doncs, què és el que fa del Sud-est Asiàtic un *planter* del tràfic d'éssers humans? En molts sentits, el Sud-est Asiàtic representa un microcosmos de la indústria global del tràfic d'éssers humans i dels factors predominants que estableixen les precondicions perquè aquesta mena de tràfic pugui florir. La regió, tot i ser geogràficament petita, té una diversitat i una disparitat socioeconòmica importants tant a escala intraregional com a l'interior de les fronteres nacionals. Hi ha una sèrie d'esquerdes en el desenvolupament molt significatives entre els centres urbans i les comunitats rurals, una manca d'opor-

tunitats en llocs propers, un augment general de la necessitat de mà d'obra sense qualificar o poc qualificada en les economies més fortes de la regió, i un nombre molt significatiu de persones que es traslladen, o que tenen la voluntat de traslladar-se, per buscar oportunitats d'ocupació, moltes de les quals no tenen la documentació legal per poder viatjar.

Aquestes condicions es complementen amb l'existència d'unes fronteres relativament poroses entre països veïns, una facilitat generalment més gran per viatjar entre països que no comparteixen fronteres contigües, una manca de marcs legals i d'opcions per a una migració i un intercanvi segurs, i una plètor d'agents, intermediaris i tota mena d'individus sense escrúpols disposats a *facilitar* serveis als aspirants a migrant.

La situació es complica encara més perquè l'oferta de treballadors potencials supera la demanda d'oportunitats d'ocupació disponibles, tant en el sector formal com en l'informal. La competència que genera aquest desajustament crea un entorn operatiu molt lucratiu per als intermediaris, que atrauen fàcilment els individus amb promeses d'oportunitats d'aconseguir treball, i per als empresaris explotadors, que tracten de minimitzar els beneficis dels treballadors per reduir costos i augmentar el seu marge de beneficis. Finalment, hi ha els mateixos migrants, que, motivats per la promesa d'un futur millor per a ells i per a les seves famílies, mai no pensen que poden ser presa dels traficants, tant si són conscients de l'existència d'aquest perill potencial com si no.

La barreja de tots aquests factors conspira per perpetuar el comerç d'éssers humans a la regió, reforçant una indústria global que les Nacions Unides calculen que supera de molt els 10.000 milions de dòlars en valor de mercat.

Escenaris del tràfic d'éssers humans al Sud-est Asiàtic

Tres són els escenaris predominants del tràfic d'éssers humans al Sud-est Asiàtic: el tràfic per a l'explotació de mà d'obra, el tràfic per a la servitud sexual i el tràfic per a la servitud domèstica –un subconjunt de l'explotació de mà d'obra, però que es diferencia pel seu aïllament i per la seva manca de models reguladors. Dins d'aquestes tres àmplies categories, la naturalesa del delictes varia molt, particularment en el cas de l'explotació de la mà d'obra, com també varien molt el grau i els mètodes dels abusos que es cometien. Hi ha un tràfic domèstic, un tràfic transfronterer, un tràfic a l'interior de la regió del Sud-est Asiàtic i un tràfic d'ultramar amb destinació a l'Extrem Orient, a l'Orient Mitjà i a les *tradicionals* destinacions occidentals.

La situació de Tailàndia els darrers cinc anys il·lustra clarament la complexitat de l'entorn on es produeix el tràfic a la regió. Des del 2002, l'Oficina Tailandesa contra el Tràfic de Dones i Nens (BATWC), que depèn del Ministeri de Desenvolupament Humà i de Seguretat Humana i que té la funció de proporcionar serveis de protecció, que inclou refugi i rescat de les víctimes del tràfic, tant de les tailandeses com

de les estrangeres, va facilitar protecció i assistència a 1.726 persones que han estat objecte de tràfic a Tailàndia des de l'exterior; mentre que, en el mateix període, el BATWC va proporcionar ajuts per a la repatriació i la reintegració de 890 persones (dones tailandeses i nens i nenes d'uns trenta països) objecte de tràfic, o considerades *vulnerables* en aquest sentit. Curiosament, el 58% de les persones que van rebre assistència foren retornades des de països asiàtics –fet que contrasta fortament amb la idea que el tràfic d'éssers humans des d'Àsia té bàsicament destinacions occidentals. La diversitat econòmica entre els trenta països de destinació també és molt marcada, amb dones tailandeses que han estat objecte de tràfic cap a països amb unes economies comparativament més fortes i també cap a països amb economies més febles, com Timor Oriental, d'on, entre el 2003 i el 2004, van ser retornades 16 dones tailandeses.

Entre les persones que són objecte de tràfic cap a Tailàndia, el percentatge més gran d'individus prové dels països veïns més immediats (36% de Cambodja, 32% de Laos i 30% de Myanmar), però també s'ha prestat assistència a víctimes procedents de països molt més llunyans, com la Xina, Vietnam, Bangladesh i Uzbekistan, i persones de nacionalitat no determinada. Diverses dones colombianes sotmeses a tràfic cap a Tailàndia també han rebut assistència mitjançant el programa global de retorn i reintegració de l'OIM. Més recentment, l'OIM també ha proporcionat assistència a famílies d'homes tailandesos que han estat objecte de tràfic com a treballadors cap als Estats Units.

Formes d'explotació

Si bé la majoria de tailandesos que són objecte de tràfic cap a l'exterior ho són per motius d'explotació sexual, dades recollides pel BATWC el darrer any relatives a les 419 dones i nens estrangers víctimes del tràfic que han estat retornats als seus països d'origen, indiquen que el 30% havien estat explotats mitjançant el treball a fàbriques en condicions de semiesclavatge, el 28% foren obligats a practicar la prostitució, el 17% havien treballat com a empleats domèstics, i un altre 25% havien estat en situacions de treball forçós entre les quals hi havia la construcció, el treball en restaurants, els mercats de carrer (venedors de flors i garlandes) i la mendicitat forçosa.

Aquesta dinàmica no és única de Tailàndia. Les estadístiques de l'OIM corresponents al 2006 i relatives al projecte de lluita contra el tràfic d'éssers humans a Indonèsia il·lustra l'existència d'abusos en el tràfic d'éssers humans d'una envergadura similar (vegeu taula adjunta).

Tot i que no es reflecteixen necessàriament les xifres totals del tràfic d'indonesis a l'estranger, ni els de la regió en el seu conjunt, les dades mostren, tanmateix, l'ampli espectre d'abusos soferts per aquelles persones que van rebre assistència de l'OIM mitjançant el seu programa d'ajut a les víctimes, només en el període d'un any, el comprès entre el març de 2005 i l'abril de 2006.

Laos, Vietnam, Cambodja, Myanmar i les Filipines també han patit en gran manera l'impacte del tràfic d'éssers humans, tant amb els països veïns transfronterers com amb destinacions d'ultramar. Myanmar, que durant molt de temps ha estat un

país d'origen per al tràfic de persones cap a Tailàndia, ha vist, en anys recents, com el tràfic dels seus ciutadans s'estenia més enllà de Tailàndia, fins a Malàisia al sud, així com fins a la Xina al nord, on el tràfic destinat als matrimonis forçosos i a la prostitució s'ha convertit en un assumpte molt preocupant.

Tràfic de persones a Indonèsia, 2006

Tipus d'explotació	Nombre de persones
Treball domèstic	534
Prostitució forçosa	175
Treballadors de plantació	73
Explotació en trànsit	60
Hostesses	48
Treball en fàbriques	36
Feines de neteja	28
Mainaderes	17
Jornalers	16
Cambres	9
Construcció	9
Venda de nens	5
Altres	11
Total	1.022

Font: Organització Internacional per a les Migracions (OIM)

L'oficina de Myanmar de l'ONG internacional World Vision posa en relleu aquesta situació mitjançant les paraules d'una dona jove de Myanmar, la Txo-txo (nom figurat):

Durant l'última dècada hi ha hagut un cos creixent de pràctiques orientades a l'acció l'objectiu de les quals ha estat millorar, a escala nacional i intergovernamental, els esforços per abordar el tema del tràfic d'éssers humans, tant pel que fa a combatre'l legalment com pel que fa a assistir-ne les víctimes

© AP/WWP
Departament d'Estat dels Estats Units

“La Txo-txo estava malalta i deprimida pels rumors que corrien pel veïnatge i també per la seva vida sense esperança. Però no en feia responsables aquests rumors, perquè la seva jove vida estava plena de coses que els atreïen. Quan tenia quinze anys, la Txo-txo va ser venuda per un dels seus parents propers, i enviada a la Xina. Allà fou venuda a un xinès de 35 anys de la província d'Ah Kwe, que la va convertir en la seva dona. Es va haver d'estar a la Xina més d'un any abans no va ser rescatada per la policia xinesa el 10 de maig de 2005. Va poder tornar a Myanmar el 3 d'agost de 2005 amb l'ajut dels dos governs. Estava feliç d'haver tornat a casa, però quan va saber que era portadora del virus de la sida, va comprendre que els dies de foscor no s'havien acabat”.

Gràcies a les atencions i al consell de World Vision, la Txo-txo participa en un programa d'instrucció vocacional organitzat per aquesta ONG destinat a nens i joves d'alt risc i a aquells que viuen amb el VIH. “Estic contenta d'haver pogut tornar a casa; altrament m'hagués convertit en una mare sense cap més futur que lluitar dia a dia per la supervivència en una terra estrangera”³.

Vietnam es veu igualment afectat pel tràfic dels seus ciutadans cap a la Xina i altres destinacions a l'interior de la subregió del Gran Mekong⁴, així com a altres països del Sud-est Asiàtic. I Filipines, que durant molt de temps ha estat un dels principals països exportadors de mà d'obra i un defensor global dels drets dels immigrants, continua patint el tràfic de les seves dones destinades a la prostitució mitjançant matrimonis i grups d'estafadors del món de “l'entreteniment”, amb destinacions a l'Àsia Oriental, al Sud-est Asiàtic, i més enllà.

Si aquests són els principals països d'origen al Sud-est Asiàtic, les tres economies més fortes de la regió, Brunei Darussalam, Malàisia i Singapur, es troben a l'extrem oposat com a principals països de destinació a l'interior del Sud-est Asiàtic; amb Tailàndia, la quarta economia més forta de la regió, situada a la perillosa cruïlla que representa el fet de ser simultàniament país d'origen, de trànsit i de destinació.

El tràfic d'homes

Tot i que s'estan fent esforços considerables a la regió per tal d'abordar el problema de les dones i els nens que són objecte de tràfic, la majoria de respostes legals i polítiques se centren en les dones i els nens com a víctimes, i molts governs s'estan quedant molt endarrerits en les seves respostes al tràfic de què són objecte els homes. No obstant això, s'està produint un reconeixement cada cop més gran que també els homes són víctimes d'aquest delictes –particularment en les indústries pesquera i de la construcció.

Ja fa temps que diverses ONG i altres activistes estan denunciant que hi ha homes que són esclavitzats en vaixells de pesca durant mesos i que treballen moltes hores sense rebre cap paga, o amb una paga molt minsa, i sense cap mena de consideració pels seus drets humans més bàsics. Un article

publicat el 14 de maig de 2007 al diari de Tailàndia en llengua anglesa *The Nation*, i titulat “El suplici de l’esclavatge masculí” explica les troballes recollides a l’informe de la Comissió Nacional dels Drets Humans que ha estat investigant diverses històries d’aquestes víctimes *oblidades*.

La comissió informa que el mes de juliol de 2003, sis vaixells d’arrossegament amb una tripulació de cent persones van salpar des de la província tailandesa de Samut Sakhon per anar a pescar a aigües territorials indonèsies. Les tripulacions estaven formades principalment per treballadors estrangers, alguns d’ells de només 16 anys. Els vaixells van retornar a Tailàndia el mes de juliol de 2006, però 38 membres de les tripulacions no ho van poder fer perquè havien mort mentre treballaven. Dos d’ells havien estat enterrats en una de les moltíssimes illes d’Indonèsia, i la resta havien estat llançats al mar sense cap cerimònia; un dels membres de la tripulació havia mort també poc després del seu retorn.

Altres membres de la tripulació estaven greument malalts, demacrats, amb trastorns emocionals i sense poder veure, sentir o caminar bé. D’acord amb un informe mèdic de l’hospital on van ser ingressats, molts dels homes tenien greus deficiències vitamíniques perquè havien estat molts mesos seguits sense menjar i beure adequadament, alimentant-se només de peix. Segons l’informe, cap d’ells havia estat remunerat, i quan van demanar compensació, els seus *patrons* van declarar que no els coneixien i van al·legar que la contractació de les tripulacions era responsabilitat dels capitans dels vaixells de pesca. Els propietaris dels vaixells es negaven a pagar fins que els homes demostrassin que anaven a bord. Les coses encara es van complicar més perquè els homes havien estat enregistrats amb noms tailandesos, quan de fet tots ells eren emigrants birmans, mons i karen⁵.

Aquest informe reflecteix un seguit d’entrevistes realitzades per una missió de l’OIM a Cambodja, que el mes de març de 2007 va fer tornar 16 pescadors cambodjans d’un camp d’internament a les illes d’Andaman i Nicobar d’administració índia mitjançant un Programa de l’OIM d’Assistència Humanitària als immigrants.

Diversos membres d’aquell grup havien estat retinguts durant gairebé tres anys per pescar il·legalment en aigües índies després d’una odissea d’enganys que va començar amb les promeses d’una feina ben pagada a la indústria de la construcció, per a la qual un intermediari havia cobrat una tarifa inicial de reclutament de 3.000 THB (85 dòlars), per acabar essent venuts al capità d’un vaixell de pesca per 5.000 THB (150 dòlars). Després de treballar més de sis mesos en una feina duríssima al mar, amb unes jornades llarguíssimes i amb molt poc temps de descans, els homes havien guanyat de mitjana uns 2.000 THB (57 dòlars) *en total* –molt lluny dels temptadors 4.500 THB (128 dòlars) mensuals que els havien promès. Al final, les seves esperances d’un futur millor per a les seves famílies es van quedar reduïdes a tres anys de misèries, patiments i pèrdua de la seva llibertat.

Què s’està fent? Respostes innovadores

Malgrat els reptes enormes a què ha de fer front la regió, hi ha signes positius de progrés. Durant l’última dècada hi ha hagut un cos creixent de pràctiques *orientades a l’acció* l’objectiu de les quals ha estat millorar, a escala nacional i intergovernamental, els esforços per abordar el tema del tràfic d’éssers humans, tant pel que fa a combatre’l legalment com pel que fa a assistir-ne les víctimes.

La majoria de països de la regió han aprovat polítiques i promulgat lleis pensant específicament en el tràfic humà que han conduït a la redacció de plans nacionals d’acció per tal de combatre el tràfic d’éssers humans. Cambodja, Indonèsia, Filipines, Tailàndia i Vietnam han establert plans nacionals d’acció que proporcionen un marc per a una coordinació multiministerial que permetrà abordar aspectes clau de la resposta al problema del tràfic d’éssers humans –desenvolupament de polítiques, prevenció, accions judicials i protecció. Myanmar i Laos també estan finalitzant els esborranys dels seus plans respectius. El 10 de maig de 2007, el Govern de Malàisia –una important destinació del tràfic d’éssers humans al Sud-est Asiàtic– va aprovar un projecte de llei contra el tràfic d’éssers humans que feia molt de temps que s’esperava, que acosta molt el país a l’acompliment de les seves obligacions internacionals i que podria posar els fonaments per a l’eventual desenvolupament d’un pla nacional d’acció de caràcter global.

La regió també ha estat l’origen d’iniciatives innovadores encaminades a millorar la cooperació bilateral i multilateral sobre el tràfic d’éssers humans. El maig de 2003, els governs de Tailàndia i Cambodja van signar un memoràndum d’acord sobre “cooperació bilateral per eliminar el tràfic de nens i de dones i per assistir les víctimes del tràfic d’éssers humans”. El memoràndum, que en el seu moment va ser considerat com el primer del món en el seu gènere, es veu reforçat per un pla d’acció que reclama cooperació en una sèrie de temes relatius al compliment de la llei, a l’acció judicial i a la protecció.

Altres memoràndums similars han estat signats entre Tailàndia i Laos, i entre Cambodja i Vietnam; Tailàndia i Vietnam estan planejant signar-ne un altre a final de 2007. També hi ha discussions en curs per establir acords de cooperació bilaterals entre Indonèsia i Malàisia, i entre Tailàndia i Vietnam. En l’àmbit subregional, els sis països de la subregió del Gran Mekong van signar un memoràndum d’acord l’octubre de 2004 (el COMMIT, sigles en anglès de la Iniciativa ministerial coordinada del Mekong contra el tràfic d’éssers humans) que estableix un marc global per a la cooperació en el tractament del tema del tràfic d’éssers humans entre els països. S’ha desenvolupat un pla d’acció subregional per tal d’implementar el memoràndum, que reclama actuacions en l’àmbit nacional, bilateral i subregional, incloent-hi la celebració anual de reunions de funcionaris d’alt rang per tal d’avaluar el progrés i guiar la posada en pràctica del memoràndum. Aquestes iniciatives es veuen reforçades per uns instruments més amplis, a escala de l’Associació de Nacions del Sud-est Asiàtic (ASEAN), concretament la Declaració de l’ASEAN

contra el tràfic de persones, particularment de dones i nens (29 de novembre de 2004) i la Declaració de l'ASEAN sobre la protecció i la promoció dels drets dels treballadors estrangers (13 de gener de 2007).

També s'ha concentrat molt l'atenció en la promoció de la cooperació en el camp laboral dins de la regió per tal de satisfer la dinàmica imperant en l'oferta i la demanda de mà d'obra –una acció considerada per moltes agències internacionals com una mesura de *prevenció* clau per reduir la vulnerabilitat al tràfic d'éssers humans. Diversos països de la regió tenen memoràndums d'acord sobre intercanvi laboral, i Indonèsia, Malàisia, Filipines, Tailàndia i Vietnam participen activament en les consultes ministerials sobre el treball contractual i l'ocupació a l'estranger (Procés Colombo). El Procés Colombo mira de promoure la cooperació interestatal sobre intercanvi laboral a l'interior de la regió asiàtica, per tal d'incloure-hi la protecció i la provisió de serveis als treballadors estrangers vulnerables.

Queda, però, molt de camí per recórrer abans de tenir èxit en aquesta lluita contra *l'esclavitud moderna*. Si bé aquestes mesures, totes soles, no poden resoldre el problema, sí que poden contribuir a un esforç regional global i concertat per tal d'omplir progressivament els buits legislatius, polítics i operatius que actualment estan essent explotats molt profitosament per tota mena d'intermediaris, traficants i patrons abusius. Amb aquest objectiu, les precondicions que actualment apunten el mercat lucratiu del comerç d'éssers humans seran sistemàticament reduïdes, i d'aquesta manera augmentaran els riscos operatius per als traficants i, com a conseqüència, es reduirà la rendibilitat d'aquesta activitat criminal. I aquí, potser, rau la clau per a l'eliminació del tràfic d'éssers humans.

La consecució d'aquest objectiu, però, depèn en el fons del compromís sostingut dels governs, les agències i els ciutadans involucrats per convertir les paraules en accions. ●

Notes

1 Protocol per prevenir, reprimir i sancionar del tràfic de persones, especialment dones i nens (2000).

2 El Glossari de la Migració de l'OIM defineix la migració irregular com a un "moviment que té lloc al marge de les normes reguladores dels països emissors, de trànsit i receptors". No hi ha una definició clara i acceptada universalment de la migració irregular. Des de la perspectiva dels països de destinació, és l'entrada, l'estada o el treball il·legal en un país, entenent per això el fet que l'emigrant no disposa de l'autorització necessària o dels documents requerits, d'acord amb les regulacions sobre la immigració, per entrar, residir o treballar en un país determinat. Des de la perspectiva del país emissor, la irregularitat es produeix, per exemple, en aquells casos en què una persona travessa les fronteres internacionals sense un passaport vàlid o no compleix els requisits administratius per deixar el país. Hi ha, de totes maneres, una tendència a restringir l'ús del terme "migració il·legal" als casos de contraban de treballadors i de tràfic de persones".

3 "Entrant en una terra d'esperança", treball monogràfic de World Vision Myanmar.

4 La subregió del Gran Mekong engloba els països següents: Xina, Cambodja, Laos, Myanmar, Tailàndia i Vietnam.

5 Adaptat d'"El suplici de l'esclavatge masculí", de Subhatra Bhumiprabhas, *The Nation*, 14 de maig de 2007.

Referències bibliogràfiques

- DERKS**, Annuska. "Combating Trafficking in South-East Asia: A Review of Policy and Programme Responses". *IOM's Migration Research Series*, 2. Ginebra, 2000.
- HUGUET**, Jerrold; **PANPUING**, Sureeporn. *International Migration in Thailand*. Bangkok: Oficina Regional de l'OIM a Bangkok, 2005.
- OIM**. "World Migration – Costs and Benefits of International Migration". *IOM World Migration Report Series*. Volum 3 (2005).
- VV.AA.** *When They Were Sold – Trafficking of Women and Girls in 15 Provinces of Indonesia*. ICMC Indonèsia i Solidarity Center (ACILS): Jakarta, 2006.